

TARTU MÖLISEB

30PLUS / JUUNI 2016

Postturism ehk Kiievi kaardiga Berliini peale

INDREK GRIGOR

ILLUSTRATSIOON: TAAVI OOLBERG

Postturism ehk Kiievi kaardiga Berliini peale

Indrek Grigor

Illustratsioon Taavi Oolberg

Kiusatus on kirjutada essee teemal, miks see, kes otsib, ka leiab, ning miks on abi kõige lähem siis, kui häda kõige suurem. Ent piirdun seekord väikese, näitliku seoste ahelaga selle olukorra illustreerimiseks.

Odavlendude taasilmumisega suunal Riia-Berliin võtsin plaani teha suvekuudel üks väike orienteerumislend, sest piinlik küll, aga ma ei ole enne Berliinis käinud.

Teine, eelmisest täiesti sõltumatult kulgev jutulõng saab alguse sellest, et Tartu Kunstimuuseum avas näituse „Parandamise esteetika tänapäeva Gruusias”, mida saatvast artiklikogumikust tsiteeris hea kolleeg mulle juhuslikult lõiku, mis kirjeldas postturismiks nimetatud nähtust. See kõlas enam kui pelgalt intrigeerivalt ning tegin esimesel vabal hetkel seda, mida sellisel juhul ikka teha tuleb – küsisin Google’ilt, mis asi see postturism on. Kuid enne veel, kui selgus, mis see on, selgus, et Berliin on postturismi pealinn. Kuigi see teadmine ei olnud justkui see, mida otsisin, on see teadmine, mida reisiplaan silmas pidades vajasin.

Mis on postturism?

Rene Mäe ja Juuli Nava usinalt bibliograafiaga rikastatud essee „Postturistina Tbilisit avastamas” Taru kunstimuuseumi näituse kataloogis¹ on meeleolukas lugemine.

Soovitan kõigil, kel on tunne, et nende enesekirjeldus turistina vajaks teoreetilisemat alust või lihtsalt mõttelist värskendamist, artiklit kindlasti lugeda.

Eesliidet „post” kasutatakse kultuuriteooriates selleks, et tähistada väljakujunenud väärtussüsteemidele vastanduvat praktikat. Kuid varasematest väärtustest loobudes eitab post- võimalust ka kehtestada uus hierarhia, mis muudab postolukorra raskesti kirjeldatavaks, sest see eitab fikseeritud kirjeldust ja soosib paradokse.

Nii möönavad ka Mäe ja Nava, et ei anna postturismile mitte täpset definitsiooni, vaid kasutavad mõistet selleks, et tähistada võõras paigas viibimise viisi, mis erineb võõrtööliste, põgenike, migrantide, puhkajate, diplomaatide, rändajate jt praktikast. Et postturism pole lihtsalt kultuuriteoreetikute väljamõeldis, intellektuaalne harjutus mõisteloome valdkonnas, sellest annavad tunnistust reaalmajanduslikud ja sotsiaalsed tagajärjed, mida muutused inimeste liikumises esile kutsunud on. Just nende kaudu saab postturismi ka kirjeldada.

¹ Rene Mäe, Juuli Nava „Postturistina Tbilisit avastamas”. Näituse kataloogis „Parandamise esteetiks tänapäeva Gruusias”. Tartu Kunstimuuseum 2016, lk 20–27.

Postturismi esmane eripära on hoidumine tavapärasest turistidele suunatud teenustest, nagu näiteks hotell, selle asemel eelistatakse Airbnb vahendusel otse omanikult korteri rentimist. Linna vaatamisväärsuseid tutvustava kindla marsruudiga bussireisi asemel lastakse end regulaarliinidel sõidutada, kuhu juhtub. Tulenevalt kaugtöövõimaluste kasvamisest on muutunud tavapäraseks märksa pikem välismaal viibimine kui nädalane puhkusereis.

Berliinis tegutsev urbanist Johannes Novy mõnab, et selles praktikas ei ole midagi olemuslikult uut võrreldes 19. ja 20. sajandi Weimari *flaneur*'idega või 1960. aastatel Berliini müüri ja selle vahetusse ümbrusse koondunud skvotte ja galeriisi uudistama tulnute motiividega. Kuid **nüüdseks on marginaalsest praktikast saanud peavoolu majandusharu, mis mõjutab märgatavalt linna eluolu.**

Nii nagu Uber taksonduses, nii ei ole ka Airbnb külalisele vahetut kogukonnakogemust võimaldav vahend, vaid tänini kehtinud majandusskeeme kavalalt torpedeeriv ettevõtlusvorm. Kui Uber sõlmis lepingu Eesti Maksuametiga, kuivas teenust pakkuvate juhtide arv silmanähtavalt kokku, tuues päevavalgele tõsiasja, et autojuhi seisukohalt on tegemist majanduslikust huvist kantud ettevõtlusega, mitte huviga sõlmida uusi tutvusi. Johannes Novy tõdeb, et gentrifikatsioon ehk odava ja alahinnatud piirkonna muutumine populaarseks tõmbekeskuseks, millega käib käsikäes väikeettevõtluse kiire juurdekasv ja kinnisvarahindade tõus, ei ole alati tingitud kohalikust initsiatiivist ja suunatud kohalikule kogukonnale, vaid on tugevalt mõjutatud postturismist, millega kaasnev kliendibaas meelitab piirkonda ettevõtjaid mujalt.

Samas mõnab ta, et pilt ei ole kaugeltki mustvalge: küsimus ei ole otseselt turistide ja kohalike vastanduses, vaid ka inimeste erinevas viisis linna kasutada. Kes läheb teispäeva õhtul klubisse vs. need, kes eelistavad öösel magada.

Hiljutised sündmused aga näitavad vägagi täpselt, kuidas jõujooned jooksevad. 2002. aastal otsustas Berliini kohus, et omanike õigust kinnisvara lühiajaliselt välja rentida ei ole põhjust piirata, sest Berliinis on küllaldane kinnisvaraturg. Ent käesoleva aasta esimesest maist jõustus seadus, mis – mõningate kummaliste eranditega – keelab lühiajalised rendilepingud, sest hinnanguliselt üle 14 000 lühiajaliselt väljarenditud korteri muutis linna püsielanikele kättesaamatuks.

Majandusharuks kujunenuna, kuid Mäe ja Nava Tbilisi reisikirja näitel ka tinglikult ehedal kujul eksisteerivana tundub postturismi praktika ennekõike maitseeelistusena.

Postturism on midagi Inglise pargi taolist, kus geomeetriliselt püगतud põõsaste asemel lokkab kunstlike varemete vahele istutatud korratus.

Detourment

Postturism näib nii vaadelduna olevat ennekõike romantikute marjamaa, mille turundusmagnaadid lõpuks üles leidnud on. Kuid see pole siiski lõpuni tõsi.

Selle asemel et kirjeldada postturismi ajaloolise eellasena Vene suvitajat

Läänemere kaldal, võib postturismi päriskoduks pidada hoopis situatsionismi –

radikaalset poliitilist liikumist, mida viljelesid 1960ndatel prantsuse intellektuaalid, kes ühendasid marksistlikku antiautoritaarsuse avangardkunstiga – ennekõike dadaismi ja sürrealismiga.

Postturismi taktika turismitööstuse orkestreeritud kogemuskeskkonna õõnestamisel on ennekõike passiivne. Laias laastus jaguneb see kaheks: esiteks kohaliku kogukonnaga kokkusulandumine, sellest on tingitud iha elada elurajoonide korterites, mitte hotellides, teiseks eneseteadlik vaatleja, kes kogeb ümbrust ilma eelarvamusteta kui eksootilist ja ettearvamatut, kuid ei osale selles ise aktiivselt.

Situatsiooniste eristab postturistidest see, et praktikat esitatakse põhimõttekindla tegevuskavana, mitte vooluga kaasaminemisena. Situatsioonistid, kelle maailmavaateline tuum oli kehtivate võimuskeemide lammutamine, võtsid oma erilise tähelepanu alla kõik ühiskondlikud käitumisnormid, sealjuures linnas liiklemise, nimetades oma *contra*-käitumist *détournement*'iks.

Détournement, mis algselt töötati välja kirjandusliku praktikana, **seisneb olemasolevate kultuuriliste artefaktide võimalikult ootamatus ümberasetamises teineteise suhtes**, millega rünnati toona veel vägagi aktuaalset kõrge ja madala kultuuri vastandust. Manifesti kohaselt ei ole sellist asja nagu situatsioonistlik kunstiteos olemaski, on kunsti situatsioonistlik kasutamine või linna situatsioonistlik kogemine.

Ilu päästab maailma

Jättes kõrvale postturismi sotsiaalmajanduslikud mõjud, tekib põhjendatud küsimus: miks postturism ja *détournement* üldse olulised on – miks neist üldse mõelda tasub? Aga seetõttu, et need võimaldavad varasema kogemuse ümbervaatomist ja uut seni mõeldamatut kogemust. Situatsioonistid pidasid ainsaks ajalooliselt õigustatud taktikaks radikaalset innovatsiooni. „**Kui *détournement* laiendada linnakogemisele, kui luua ühe linna rekonstruktsiooni teises linnas, või teha sama mõne linnaosaga, ei jääks sellest pea keegi puutumata.**

Elu ei saa kunagi olla liiga desorienteeriv. *Détournement* sellisel skaalal teeks elu tõesti kauniks.”²

Mõeldud tehtud – orienteerun Berliinis 1976. aastal trükitud Kiievi kaardiga.

² Guy Debord & Gil J. Wolman “A User’s Guide to *Détournement*”